

УДК 811.111'373.2

Білоцерковець А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «МЕТАЛ» В АНГЛОМОВНИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування конститuentів лексико-семантичного поля «Метал» у наївній картині світу, а саме на матеріалі англомовних прислів'їв. Визначено поняття «наївної картини світу», проаналізовано конститuentи даного ЛСП, особливості їх функціонування, а також узуальні та переносні випадки вживань і конотація.

Ключові слова: наївна картина світу, конститuent, парадигма, прислів'я.

Белоцерковец А.В. Особенности функционирования лексико-семантического поля «Металл» в английских пословицах. *Статья посвящена исследованию особенностей функционирования конститuentов лексико-семантического поля «Металл» в наивной картине мира, а именно на материале англоязычных пословиц. Определено понятие «наивной картины мира», проанализированы конститuentы данного ЛСП, особенности их функционирования, а также узуальные и переносные случаи употребления и коннотация.*

Ключевые слова: наивная картина мира, конститuent, парадигма, пословица.

Belotserkovets A.V. The peculiarities of functioning of the lexical semantic field “Metal” in English proverbs. *The article dwells on the analysis of the functioning of the lexical-semantic field “Metal” in the naïve picture of the world, namely on the material of English proverbs. The notion of “the naïve picture of the world” has been determined and the constituents of the given field and the peculiarities of their direct and transferred usage and connotation have been analyzed. In the given paper, analyzing the functioning of the constituents of the lexical-semantic field “Metal”, we have made an attempt to research such side of language as folk art. The choice of the material of the investigation is conditioned by the fact that proverbs typify different phenomena of life, being anthropocentric, they establish the experience piled up by the centuries, reflect culture, the way of life and the values of ethnos. Having analyzed eleven English proverbs, first of all it is necessary to note their anthropocentric directivity. Most of them are employed to depict the peculiarities of humans’ characters. Four of the analyzed proverbs express advice; three of them signify encouragement; two proverbs convey admonition and two voice condemnation. The investigation of the constituents of the lexical-semantic field “Metal” has pointed out that most of them are employed in transferred meaning, having metaphor in their composition. Due to the exploration of all metal nominations on the given material, we managed to define the following paradigms of the humans’ attitude to the metal:*

1. The paradigm of the positive attitude, where all the names of the metal are employed with positive connotation and are associated with nobility and preciousness.

2. The paradigm of negative attitude, associated with pejoratively connotated nominations of metal, manifesting craftiness and cowardice.

Key words: naïve picture of the world, constituent, paradigm, proverb.

Мова розглядається структуралістами як багаторівнева система, яка включає взаємопов'язані та взаємообумовлені елементи, що об'єднуються у підсистеми, які базуються на парадигматичних відношеннях [6, 260]. Одним із проявів парадигматичних відношень у лексиці є лексико-семантичне поле (далі ЛСП) [5, 99]. У сучасному мовознавстві лексико-семантичне поле

визначається як сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та виражають поняттєву, предметну або функціональну подібність явищ [8, 380; 5, 99].

Говорячи про парадигматичні відносини у лексиці варто уточнити значення терміна «парадигма», який прийшов у лінгвістику від Ф. де Сосюра. Вчений визначав ним систему форм одного й того слова, тобто звід таблиць відмін та відмінювань [про це див. 9, 6]. Пізніше Т. Кун запропонував ширше уявлення про парадигму: а саме – як про деяку сукупність знань та особливостей підходів до об'єкта. Таким чином наукова парадигма – це сукупність наукових уявлень, теоретичних установок та наукових досягнень, які пропонують постановку проблем. На сьогоднішній день існує три наукові парадигми, а саме: порівняльно-історична, системно-структурна та антропоцентрична. Першою в лінгвістиці була історично-порівняльна парадигма, її початківцями вважаються німецькі лінгвісти Ф. Бопп і Я. Гримм, а також датській лінгвіст Р. Х. Раск. Основним досягненням даної парадигми є відокремлення лінгвістики від філософії та історичних суджень [9, 9].

Структурна парадигма в мовознавстві насамперед зумовила системний підхід до дослідження мови та висунула на перший план зацікавленість у сучасному стані мови, тобто синхронії. За думкою Ф. де Сосюра, одного із засновників структуралізму, внутрішня сутність мови пізнається саме в синхронії [9, 10].

Антропоцентрична парадигма характеризується переключенням зацікавленості дослідника з об'єктів пізнання на суб'єкта, тобто аналізується людина в мові і мова в людині. На зміну вимогам вивчати систему та структуру мови висувається нова вимога – вивчати мовну здібність, знання про світ, зафіксовані в мові, мовну компетенцію носія мови. Якщо з позиції системно-структурної парадигми вивчалось ядро мови, то антропоцентрична парадигма вивчає його периферію, стики областей наукових знань, стики лінгвістики з когнітологією, психологією, культурологією та етнографією [4, 66].

Наразі немає єдності думок щодо назви сучасної парадигми вивчення мови. Такі вчені як О. С Кубрякова, В. Н. Телія та Р. М. Фрумкіна вважають сучасну наукову парадигму когнітивною [про це див. 9, 12]. Метою когнітивної лінгвістики є розуміння процесів сприйняття, категоризації і осмислення світу [7, 165]. Будування моделі мовної комунікації – це центральна проблема когнітивної лінгвістики. Оперативні одиниці пам'яті: такі як фрейми, сценарії та концепти стали інструментами оперування в когнітивній лінгвістиці, яка націлена на моделювання картини світу та на моделювання устрою мовної свідомості [9, 24].

В кінці ХХ століття лінгвісти зрозуміли, що носій мови – це носій певних концептів. За думкою Н. Д. Арутюнової і В.Н. Телія, концепт – це поняття занурене в культуру [3, 12; 11, 123]. В кожному концепті зведені воєдино принципово важливі для людини знання про світ. Система концептів створює картину світу, в якій відображується бачення і розуміння людиною реальності [9, 31].

Термін «картина світу» з'явився в фізиці на рубежі ХІХ-ХХ століть і почав

розглядатись у рамках семіотики при вивченні первинних моделюючих систем (мови) та другорядних (міфів, релігії, філософії, поезії) [12,188]. Багатьма лінгвістами розрізняється «мовна картина світу» та «наукова картина світу». Наукова картина світу – це цілісний образ предмету наукового дослідження в його головних системно-структурних характеристиках, що формуються за допомогою фундаментальних понять, уявлень і принципів науки на кожному етапі її історичного розвитку [1, 345]. О.С Яковлева та Ю. Д. Апересян називають мовну картину «наївною», але Ю. Д. Апересян підкреслює, що «наївна» не означає примітивна, за наївністю мовної картини світу стоїть досвід поколінь, таким чином «наївність» пов'язана з відображенням побутового, буденного сприйняття речей на противагу науковому, їх розумінню та поясненню [2, 322].

Наївна картина світу спрямована на носіїв мови та відбиває антропоцентричний погляд на світ [11, 208]. О. С Яковлева відокремлює декілька напрямків у вивченні мовної картини світу: 1) типологічні дослідження; 2) вивчення МКС в аспекті реконструкції культури народу; 3) дослідження окремих сторін мови (відображення мовної картини світу в лексиці, словотворі та в дзеркалі метафор) [12, 241].

У нашій роботі, аналізуючи функціонування конститuentів ЛСП «Метал» у наївній картині світу, а саме на матеріалі англomовних прислів'їв, робимо спробу дослідити таку сторону мови, як народна творчість. Вибір матеріалу дослідження зумовлений тим, що прислів'я типізують найрізноманітніші явища життя, є антропоцентричними та несуть у собі досвід, накопичений роками, відображають культуру, образ життя та цінності етносу. Прислів'я – це мала форма поетичної народної творчості, що полягає в короткому ритмізованому вислові, який несе узагальнену думку, висновок. Смысловий ефект прислів'я виникає в результаті особливого стягнення синтаксичної та лексичної форми, які досягаються за допомогою наступних прийомів:

- паралелізм;
- алітерація, асонація та інші звукові механізми, які допомагають зробити вислів ритмічно-стислим. Всі ці прийоми допомагають узагальнити ствердження та піднести його до рівня метафори, тобто перетворити його в типовий еквівалент практично незліченно числа ситуацій [13].

Далі перейдемо до компонентного аналізу зафіксованих прислів'їв.

*All is not **gold** that glitters (15).*

В даному метафоричному прислів'ї функціонує конститuent ЛСП «Метал» **gold**. Перш за все слід зазначити, що номінація **gold** має негативну конотацію. Метафора базується на ототожненні золота з підступними та брехливими рисами людського характеру. Прислів'я виражає застереження що до того, що не все яскраве і гарне є таким насправді й іноді слід зазирнути глибше, щоб пізнати суть.

*Every cloud has a **silver** lining (15).*

Значення цього прислів'я теж репрезентується через інше значення, тобто є метафоричним. Конститuent **silver** має позитивну конотацію, асоціюється зі світлим безхмарним майбутнім та виражає напуття. В цілому

прислів'я передає оптимістичний настрій та спонукає не втрачати надії на майбутнє.

*Speech is **silver**, silence is **golden** (15).*

У вищенаведеному прислів'ї функціонують одразу два позитивно конотовані конституенти ЛСП «Метал» **silver** та **golden**. Метафоричне значення даних номінацій базується на ознаках кольору металу та на його коштовності. Експресивність цього прислів'я підсилюється наступними виразними прийомами: *Speech is **silver**, **silence** is golden* – фонетичним прийомом алітерації, синтаксичними прийомами паралелізму та гіперболи, які надають виразності як формі, так і значенню даного прислів'я, яке виражає пораду та попереджає, що краще іноді змовчати, ніж шкодувати про сказане.

*Strike while the **iron** is hot (15).*

На прикладі ще одного метафоричного прислів'я можемо спостерігати елемент ЛСП «Метал» **iron**, який має позитивне забарвлення. В даному випадку за допомогою метафори розкривається порада та актуалізується спонукування не гаяти час дарма та робити щось корисне, доки є можливість. Експресивність наведеного прислів'я підсилюється фонетичною асонацією – *Strike while the **iron** is hot* та синтаксичним прийомом еліпсису.

*Put a coward to his **metal** and he will fight the devil (15).*

В даному випадку номінація **metal** має негативну конотацію, виражаючи осуд боягузтву та дурості, які актуалізуються за допомогою іронії та метафори, що базується на ототожненні металу з чимось пустим та незначним.

Наступне прислів'я є біблейським:

***Iron** sharpens **iron** so the person sharpens another (14).*

Номінації металу **iron**, які повторюються дворазово мають негативну конотацію. Метафоричне значення виражає осуд, який базується на порівнянні відточування заліза для того, щоб різати інше залізо, з людською озлобленістю одне на одного.

*As true as **steel** (15).*

*As good as **gold** (15).*

Два вищенаведених прислів'я є прикладами вживання позитивно конотованих конституентів ЛСП «Метал». Вони є однаковими за структурою. Виразні прийоми алітерації, еліпсису, гіперболи та порівняння підсилюють експресивність прислів'в. Аналіз даних прислів'в показує, що за допомогою номінацій металів можуть описуватись якості характеру людини. Так у першому прикладі *as true as **steel*** референтом порівняння вступають такі риси характеру як надійність та відданість, а у другому *as good as **gold*** – гарна поведінка та добрий характер. Обидва прислів'я мають заохочувальну направленість.

***Iron** hand in velvet glove (15).*

В даному випадку номінація металу **iron** використана у метафоричному сенсі з негативною конотацією, уявляючи собою щось підступне та застерігаючи, що інколи привабливе на перший погляд може нести в собі зло. Синтаксичні прийоми паралелізму та еліпсису роблять дане прислів'я зручнішим та більш легким для запам'ятовування.

Ще одним прикладом вживання номінацій металу у переносному значенні є наступне прислів'я:

*A heart of **gold** (15).*

Як ми бачимо, в даному випадку назва металу **gold** функціонує у метафоричному сенсі. Метафора базується на позитивних ознаках металу, таких як дорожочінність, краса та яскравість. Без сумніву функціонування констиuentу ЛСП «Метал» у даному прислів'ї є прикладом позитивної конотації та вихвалення щасливої людини, яка не заважає щастю інших. Експресивність даного прикладу підсилена такими виразними прийомами як гіпербола та еліпсис.

*The fining pot is for **silver** and the furnace for **gold**, but the Lord tries hearts (14).*

Дане біблейське прислів'я є прикладом функціонування номінацій металу у прямому значенні, воно виражає наставляння, розповідаючи про те, що срібло відокремлюється від інших металів за допомогою вогню, водночас золоту потрібні міцніші заходи для очищення, але людські серця може судити лише Бог. Синтаксичні прийоми наростання **silver...gold...hearts...** та **fining pot...furnace...the Lord** актуалізують суть прислів'я.

Проаналізувавши одинадцять англомовних прислів'їв, в яких функціонують констиuentи ЛСП «Метал», перш за все слід констатувати їх антропоцентричне спрямування. Більшість з них застосовується для опису людських характерів. 4 із усіх зафіксованих прислів'їв виражають пораду, 3 – захоочення, 2 – наставляння і 2 – осуд. Аналіз функціонування констиuentів досліджуваного ЛСП в англомовних прислів'ях показав, що здебільшого усі вони використані у переносному значенні та мають у своєму складі метафору, яка може розглядатись як один із фундаментальних когнітивних механізмів людської свідомості. Дослідження усіх номінацій металу на даному матеріалі дало змогу прийти до визначення наступних парадигм відношення людини до металу:

1. Парадигма позитивного відношення, в якій назви металу використані з позитивною конотацією та асоціюються з силою, благородством, та дорожочінністю.

2. Парадигма негативного відношення, де елементи ЛСП «Метал» несуть негативне забарвлення, становлячи собою підступність, дурість та боягузтво.

Список літератури

1. Алексеев И. С. Единство физической картины мира как методологический принцип / И. С. Алексеев // Методологические принципы физики. – М. : Наука, 1975. – С. 343– 348.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки русской культуры, 1995. – 767 с.
3. Арутюнова Н. Д. Истина: фон и коннотация / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка: Культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – С. 7 – 25.
4. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С. 64 – 72.
5. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал, 2000. – 352 с.

6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 464 с.
7. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М. : Институт языкознания РАН, 1995. – С. 144-238.
8. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. Ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
9. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / А. В. Маслова. – 3-е изд., переработанное и дополненное. – Минск: Тетрасистемс, 2008. – 272 с.
10. Степин В. С. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации / В. С. Степин, Л. Ф. Кузнецова. – М. : ИФРАН, 1994. – 274 с.
11. Телия В.Н. Русская Фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
12. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира / Е. С. Яковлева. – М. – Гнозис, 1994. – 344 с.
13. Поговорки [Электронный ресурс] . – Режим доступа : [http : // www.ru.m. Wikipedia.org/wiki](http://www.ru.m.wikipedia.org/wiki)
14. English proverbs [Электронный ресурс] . – Режим доступа : [http : // www.biblehub.com/proverbs](http://www.biblehub.com/proverbs)
15. English proverbs [Электронный ресурс] . – Режим доступа : [http : // www.phrasemix.com/collections/the50mostimportantEnglishproverbs](http://www.phrasemix.com/collections/the50mostimportantEnglishproverbs)

References

1. Alekseev, I. S. (1975). Edinstvo fizicheskoy kartiny mira kak metodologicheskij princip. [The unity of the physical picture of the world as a methodological principle]. Metodologicheskie principy. [Methodological principles]. Moskva: Nauka, pp. 343 – 348,
2. Apresjan, Ju. D. (1995). Izbrannye trudy. [Selected works]. Integral'noe opisanie jazyka i sistemnaja leksikografija. [Integral description of the language and systemic lexicography]. Moskva: Jazyki russkoj kul'tury, 767 p.
3. Arutjunova, N. D. (1991). Istina: fon i konnotacija. [Truth: background and connotation]. Logicheskij analiz jazyka: kul'turnye concepty. [Logical analysis of language: cultural concepts]. Moskva: Nauka, pp. 7 – 25.
4. Vorkachev, S. G. (2001). Lingvokul'turologija, jazykovaja lichnost', concept: stanovlenie antropocentricheskoy paradigmy v jazykoznanii. [Cultural linguistics, linguistic identity, concept: the formation of anthropocentric paradigm in linguistics], Filologicheskie nauki – Philological sciences, no. 1: pp. 64 – 72.
5. Kobozeva, I. M. (2001). Lingvisticheskaja semantika. [Linguistic semantics]. Moskva: Jeditirial, 352 p.
6. Kochergan, M. P. (2001). Zagal'ne movoznavstvo. [General linguistics]. Kyiv: Akademiia, 464 p.
7. Kubrjakova, E. S. (1995). Jevoljucija lingvisticheskix idej vo vtoroj polovine XX veka. [Evolution of the linguistic ideas in the second part of the XX century]. Jazyk i nauka XX veka. [Language and science of the XX century]. Moskva: Institut jazykoznanija RAN, pp. 144-238.
8. Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar' [Linguistic encyclopedic dictionary]. (2002). Moskva, Bol'shaja rossijskaja jenciklopedija, 709 p.
9. Maslova, V. A. (2008) Kognitivnaja lingvistika. [Cognitive linguistics]. Minsk: Tetrasistems, 272 p.
10. Stepin, V. S., Kuznecova L. F. (1994). Nauchnaja kartina mira v kul'ture tehno-gennoj civilizacii. [Scientific picture of the world in the culture of technogenic civilization]. Moskva: IFRAN, 274 p.
11. Telija, V. N. (1996). Russkaja frazeologija. Semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokul'turnyj aspekt. [Russian phraseology. Semantic, pragmatic and lingvocultural aspects]. Moskva, Shkola "Jazyki russkoj kul'tury", 288 p.
12. Jakovleva, E. S. (1994). Fragmenty russkoj jazykovoj kartiny mira. [Fragments of Russian language picture of the world]. Moskva, Gnozis, 344 p.
13. Pogovorki [Jelektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: [http : // www.biblehub.com/provrbs](http://www.biblehub.com/provrbs)
14. English proverbs [Jelektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: [http : // www.biblehub.com/provrbs](http://www.biblehub.com/provrbs)
15. English proverbs [Jelektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: [http : // www.phrasemix.com/collections/the50mostimportantEnglishproverbs](http://www.phrasemix.com/collections/the50mostimportantEnglishproverbs)

Стаття надійшла до редакції 3.09.2015 р.